

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ УПРАВЛІННЯ ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК РІЗНОВИД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Дерев'янкін С. Л., Бурангулов А. В.

У даній науковій статті досліджено поняття «управління проведенням спеціальних операцій» органами та підрозділами МВС України та запропоновано його авторське визначення. З'ясовано ознаки та особливості управління проведенням спеціальних операцій.

Вважаємо, що управління в органах Національної поліції охоплює серед іншого і управління проведенням спеціальних операцій органами та підрозділами МВС України, маючи своєю метою виконання поставлених перед ними завдань у всіх вище зазначених сферах. Водночас, як і будь-яка спільна діяльність людей, проведення спеціальних операцій органами та підрозділами МВС України, спрямована на охорону правопорядку в державі чи захист прав і свобод окремого громадянина - викликає необхідність погодження, координації, упорядкування і цілеспрямованого індивідуальних та групових зусиль і волі, тобто відповідного управління.

Встановлено сутність управління проведенням спеціальних операцій органами та підрозділами МВС України, що полягає у цілеспрямованому впливі групи оперативного управління на групи оперативного шиккування для досягнення поставленої мети, яка визначається у типовому спеціальному оперативному плані, розробленому для конкретної спеціальної операції.

Разом з тим, важливим моментом є те, що управління спеціальними операціями відбувається в особливих умовах, оскільки щоденна практична діяльність органів Національної поліції, зокрема, під час організації і проведенні спеціальних операцій має багатогранний характер і завжди залежить від змін конкретної ситуації.

Аналіз теоретичних поглядів вказаних науковців дав можливість не тільки оцінити стан проблеми, що досліджується, а також визначити коло питань, які раніше не обиралися у якості предмету наукових досліджень. Відповідно відсутність самостійних досліджень загальнотеоретичних засад визначення поняття «управління проведенням спеціальних операцій», які проводять органи та підрозділи МВС України у складних сучасних умовах, а також особливостей і сутності зазначеного управління, негативно

відображається на розвитку теоретичних аспектів, спрямованих на вдосконалення їх діяльності, а відтак - і на практичну реалізацію.

Ключові слова: державне управління, Національна поліція України, спеціальна операція, група оперативного управління, група оперативного шиккування, надзвичайна ситуація.

Dereviankin S. L., Buranhulov A. V. Definition of the concept of management of special operations as a type of public administration

This scientific article examines the concept of "management of special operations" by bodies and units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and offers its author's definition. The signs and peculiarities of the management of special operations have been clarified.

We believe that management in the bodies of the National Police includes, among other things, the management of special operations by the bodies and divisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, with the goal of fulfilling the tasks set before them in all the above-mentioned areas. At the same time, like any joint activity of people, the conduct of special operations by bodies and units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, aimed at maintaining law and order in the state or protecting the rights and freedoms of an individual citizen, calls for agreement, coordination, ordering and targeting of individual and group efforts and will, that is, the appropriate management.

The essence of the management of special operations by the bodies and divisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has been established, which consists in the purposeful influence of the operational management group on the operational formation groups to achieve the set goal, which is defined in a typical special operational plan developed for a specific special operation.

At the same time, an important point is that the management of special operations takes place in special conditions, since the daily practical activity of the National Police bodies, in particular, during the organization and conduct of special operations, has

a multifaceted nature and always depends on changes in the specific situation.

The analysis of the theoretical views of the specified scientists made it possible not only to assess the state of the problem under investigation, but also to determine the range of issues that were not previously chosen as the subject of scientific research. Accordingly, the lack of independent studies of the general theoretical foundations of the definition of the concept of "management of special operations", which are carried out by the bodies and units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in complex modern conditions, as well as the features and essence of the said management, has a negative impact on the development of theoretical aspects aimed at improving their activities, and therefore - and for practical implementation.

Key words: public administration, National Police of Ukraine, special operation, operational management group, operational construction group, emergency situation.

Постановка проблеми. За загальним правилом у сфері соціального управління можна розглядати управління суспільством, управління в громадських організаціях, управління виробництвом. Окремо відбувається управління так званими не виробничими видами діяльності: військовою справою, політичною діяльністю, медициною та видами робіт, які мають функціональне призначення (суд, прокуратура, поліція, тощо). Так, управління в органах Національної поліції - різновид державного управління, яке повинно забезпечувати взаємодію систем, підрозділів і служб органів Національної поліції як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань у відповідних з чинним законодавством України сферах [1].

Вважаємо, що управління в органах Національної поліції охоплює серед іншого і управління проведенням спеціальних операцій органами та підрозділами МВС України, маючи своєю метою виконання поставлених перед ними завдань у всіх вище зазначених сферах. Водночас, як і будь-яка спільна діяльність людей, проведення спеціальних операцій органами та підрозділами МВС України, спрямована на охорону правопорядку в державі чи захист прав і свобод окремого громадянина - викликає необхідність погодження, координації, упорядкування і цілеспрямовання індивідуальних та групових зусиль і волі, тобто відповідного управління.

Одним із проблемних моментів у сучасній науковій літературі є відсутність повного всеохоплюючого розуміння поняття «управління

проведенням спеціальних операцій». На жаль, у чинному законодавстві відсутнє зазначене поняття, його ознаки та особливості. Натомість у нормативних документах МВС України (для службового користування) наявні положення, які розкривають основні організаційні заходи щодо управління спеціальною операцією, яку проводять органи та підрозділи МВС України. Однак загальноприйнятої дефініції поняття «управління проведенням спеціальних операцій» немає. Відповідно виникає потреба у визначенні вказаного поняття, яке є найбільш наближеним до прийнятого у військовій науці. Відсутність визначення теоретичної складової цього поняття призводить до того, що недостатньо чітко зазначаються деякі пріоритетні напрями діяльності органів та підрозділів МВС України під час проведення певної спеціальної операції. Відповідно проблема визначення поняття «управління проведенням спеціальних операцій» має досить складний характер і заслуговує особливої уваги.

Виходячи з цього, метою даної статті є на підставі аналізу нормативно-правових актів, а також наукових праць щодо управління в органах Національної поліції, визначення поняття «управління проведенням спеціальних операцій» та з'ясування його ознак, особливостей та сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти управління в органах Національної поліції досліджувалися у наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених. Серед останніх можна назвати О.М. Бандурку, В.І. Барко, В.М. Бевзенко, О.І. Безпалову, В.М. Василенко, О.В. Джафарову, О.Ф. Долженкова, З.Р. Кісіля, М.В. Ковалів, В.В. Конопльова, Г.М. Крутова, С.О. Кузніченко, В.А. Лаптія, В.В. Мальцева, В.Л. Ортинського, А.І. Пясецького, М.Б. Саакяна, В.В. Сокурєнка, та інших науковців.

Аналіз теоретичних поглядів вказаних науковців дав можливість не тільки оцінити стан проблеми, що досліджується, а також визначити коло питань, які раніше не обиралися у якості предмету наукових досліджень. Відповідно відсутність самостійних досліджень загальнотеоретичних засад визначення поняття «управління проведенням спеціальних операцій», які проводять органи та підрозділи МВС України у складних сучасних умовах, а також особливостей і сутності зазначеного управління, негативно відображається на розвитку теоретичних аспектів, спрямованих на вдосконалення їх діяльності, а відтак - і на практичну реалізацію.

Виклад основного матеріалу дослідження. За загальним правилом зміст управління означає керівництво чим-небудь (або ким-небудь). За визначенням основних енциклопедичних і довідкових видань поняття «керівництво» є ідентичним поняттю «управління», але застосовується тільки у разі, коли мова йде про управління діяльністю колективами.

Так, у тлумачному словнику поняття «керувати» трактується як «керувати, радити, вказувати, спостерігати, наставляти в роботі» [2, с. 77]. Натомість у філософському енциклопедичному словнику поняття «управління», розглядається, як найважливіша властивість соціальної системи, його функція, вплив на суспільство з метою його впорядкування, збереження структури, властивих йому якостей, специфіки, підтримання режиму діяльності, вдосконалення і розвитку [3, с. 769].

Найбільш вагоме значення має соціальне управління, що характеризується загальними рисами, властивими управлінню як науковій категорії, а також особливостями організації громадського життя. Соціальне управління має і спеціальний зміст. У цьому варіанті його зазвичай характеризують як державне управління, під яким розуміється специфічний вид державної діяльності, відмінний від її інших проявів (наприклад, законодавча, судова, прокурорська діяльність), а також від управлінської діяльності суспільних об'єднань та інших недержавних формувань (трудові колективи, комерційні структури і т. ін.) [4, с. 46].

Державне управління - різновид соціального управління, з функціонуванням якого традиційно пов'язане формування особливої правової галузі, а саме - адміністративного права.

Як було нами вище відзначено, що управління в органах Національної поліції є різновидом державного управління, яке повинно забезпечувати взаємодію систем, підрозділів і служб органів Національної поліції як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Для досягнення успіху в управлінні проведенням спеціальних операцій найбільше залежить від взаємодії задіяних сил і засобів, яка

організовується всередині підрозділів, між сусідніми підрозділами, за часом та місцем проведення спільних заходів. Безперервне централізоване управління задіяними силами і засобами (тимчасовим формуванням сил і засобів у складі поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законодавства України військових формувань, правоохоронних та інших державних органів), підтримання постійної взаємодії і зв'язку між ними є запорукою успіху під час проведення спеціальних операцій зокрема щодо затримання озброєних злочинців.

Разом з тим, важливим моментом є те, що управління спеціальними операціями відбувається в особливих умовах, оскільки щоденна практична діяльність органів Національної поліції, зокрема, під час організації і проведенні спеціальних операцій має багатогранний характер і завжди залежить від змін конкретної ситуації, які відбуваються переважно непередбачувано і непередбачувано.

Відомо, що раптові зміни й ускладнення ситуації зумовлюються виникненням різних надзвичайних умов, які можуть мати місце на окремих об'єктах, в населених пунктах, районах і областях, а також у певних регіонах і навіть на території всієї держави. Органи Національної поліції зобов'язані кваліфіковано діяти як у звичайних, так і в особливих (екстремальних) умовах. Такі умови можуть виникнути при стихійних лихах, аваріях і катастрофах, епідеміях та епізоотіях, масових порушеннях громадського порядку, внаслідок скоєння особливо небезпечних злочинів, що носять винятковий характер, або ж при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства [6, с. 489].

У попередніх дослідженнях нами неодноразово було зазначено, що органи та підрозділи МВС України повинні бути готовими до виконання додаткових спеціальних завдань, до роботи з великими моральними і фізичними навантаженнями у дуже складних умовах. Особливі умови можуть бути викликані соціальними явищами суто криміногенного характеру, якими можуть бути дії озброєних злочинців, втеча групи особливо небезпечних злочинців, захоплення заручників, повітряного чи морського транспортного судна, масові безладдя в громадських місцях, непокоря і дезорганізація роботи в установах виконання покарань та інші, а також явищами соціального характеру і некриміногенного характеру, якими є масові неорганізовані виступи самодіяльних організацій, масові політичні, спортивні, культурні та інші заходи, що

дестабілізують громадський порядок на певній території чи в цілому населеному пункті. У контексті нашого дослідження ми розглядаємо діяльність органів та підрозділів МВС України тільки в особливих умовах, викликаних соціальними явищами суто криміногенного характеру.

Все вище зазначене дозволяє нам дати визначення управлінню проведенням спеціальних операцій, під яким слід розуміти різновид державного управління, яке повинно забезпечувати узгоджену діяльність органів та підрозділів МВС України в надзвичайних умовах, як єдиного цілого, з метою нормалізації стану, який існував до виникнення надзвичайних ситуацій, локалізації та ліквідації їх наслідків, а також забезпечення захисту об'єктів національної безпеки.

Із наведеного поняття управління проведенням спеціальних операцій органами та підрозділами МВС України випливають його ознаки.

По-перше, управління проведенням спеціальних операцій є різновидом державного управління.

По-друге, цей вид державного управління, спрямований на забезпечення узгодженої діяльності органів та підрозділів МВС України, саме в надзвичайних умовах. По-третє, метою зазначеного управління є така організація проведення спеціальної операції органами та підрозділами МВС України, в результаті якої нормалізується стан, який існував до виникнення надзвичайних ситуацій, відбувається локалізація та ліквідація їх наслідків, а також забезпечення захисту об'єктів національної безпеки.

Поняття та ознаки управління проведенням спеціальних операцій органами та підрозділами МВС України вказують на особливості цього управлінського процесу.

По-перше, зазначене управління передбачає управління людьми за допомогою людей.

По-друге, розглядаючи зміст управління спеціальними операціями, необхідно виділити свідомий вплив на різні об'єднання людей для координації, узгодження, організації їх діяльності, оптимізації вирішення управлінських завдань. Оволодіння механізмом впливу на поведінку об'єднань людей, які проводять поліцейські операції, - це основний шлях до зростання компетентності і професіоналізму в управлінні зазначеними спецопераціями.

Дослідження першої відзначеної особливості процесу управління - людини (чи групи), яка виступає в ролі суб'єкта управлінського впливу на об'єкт, - дозволяє трактувати управління як

специфічний вид діяльності повноважних, відповідальних, наділених владою і правами органів та осіб, покликаних привести процеси та явища, що протікають у суспільстві, у відповідність з інтересами та потребами суспільних груп, вимогами конкретної ситуації за допомогою управлінського впливу [6, с. 21].

Розкриття цієї особливості дозволяє виявити складність організаційної структури управління під час проведення поліцейської операції, яка включає сукупність організаційно оформлених груп оперативного управління, оперативного шиккування, поєднаних управлінськими відносинами. Ці зв'язки й відносини проявляються, як правило, при виробленні та реалізації управлінських рішень, спрямованих на досягнення мети при проведенні відповідної спеціальної операції.

Вивчення другої особливості управління спеціальними операціями, а саме характеру впливу механізмів і систем управління на групи осіб, які проводять спеціальні операції, дозволяє з'ясувати, як у процесі реалізації управлінських рішень досягається задана мета, настає запланований результат.

Управління являє собою такий процес взаємодії сторін, при якому одна з них чинить вплив на другу, друга ж виявляється здатною сприйняти такий вплив і будувати свою поведінку відповідним чином.

Відповідно до викладеного управління спеціальними операціями може вважатись успішним за умови, що суб'єкт, сторона, яка впливає, в особі керівників структурних підрозділів територіального (відокремленого) підрозділу поліції, військових частин Національної гвардії України), сформулював мету взаємодії, а об'єкт, сторона, яка підлягає впливу, а саме сили і засоби у складі поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України та інших, утворених відповідно до законодавства України військових формувань, правоохоронних та інших державних органів, має засоби й можливості для її реалізації. Управлінська взаємодія може реально функціонувати тільки в тому випадку, якщо об'єкт управління виконує команди суб'єкта управління.

Отже, для проходження управлінського процесу під час проведення спеціальних операцій необхідними є, з одного боку, наявність у суб'єкта управління потреби й можливості керувати об'єктом, а з іншого - наявність у об'єкта управління здатності виконувати ці команди, так щоб у цій взаємодії відчувалася взаємозалежність.

Висновок. Таким чином, вважаємо за необхідне сформулювати авторське визначення поняття «управління проведенням спеціальних операцій», під яким слід розуміти різновид державного управління, яке повинно забезпечувати узгоджену діяльність органів та підрозділів МВС України в надзвичайних умовах, як єдиного цілого, з метою нормалізації стану, який існував до виникнення надзвичайних ситуацій, локалізації та ліквідації їх наслідків, а також забезпечення захисту об'єктів національної безпеки.

До вказаного додамо, що зазначене управління має власні особливості, які дозволяють виявити складність організаційної структури управління під час проведення спеціальної операції, що включає сукупність організаційно оформлених груп оперативного управління, оперативного шикування, поєднаних управлінськими відносинами.

Відзначимо, що на даний момент часу існуюча структура управління в органах Національної поліції, у тому числі й під час проведення спеціальних операцій, яка складалася протягом багатьох років, потребує вдосконалення та випробовує на собі нові прогресивні методи управління.

Література

1. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

2. Українські електронні та паперові енциклопедичні видання: основні здобутки й перспективи: науковий збірник / Редкол.: Т. І. Березюк, М. Г. Железняк (відп. ред.), Л. В. Журило, О. С. Іщенко, Р. Г. Кацалап та ін. НАН України: Інститут енци-

клопедичних досліджень. К.: Академ періодика, 2015. С. 45.

3. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.

4. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник / О. М. Бандурка. Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.

5. Кравченко І. С. Основи управління в Національній поліції: навч. посіб. / І. С. Кравченко. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 212 с.

6. Управління органами Національної поліції України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка; [О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.; передм. В.В. Сокурєнка]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.

7. Лаптії В.А. Основи управління органами внутрішніх справ в особливих умовах: навчальний посібник. Київ: Редакційно-видавничий відділ МВС України, 1996.

Дерев'янкін С. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри політології і права

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

Бурангулов А. В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри тактико-спеціальної та фізичної

підготовки факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Одеського державного університету

внутрішніх справ